

4.1. Η αυτοαξιολόγηση του σχολείου ως διεθνής πρακτική

Η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου αποτελεί πεδίο αιχμής των σύγχρονων εκπαιδευτικών πολιτικών σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Απέκτησε ιδιαίτερο ενδιαφέρον προς τα τέλη της δεκαετίας του '90 στο πλαίσιο των επιδράσεων και των αλλαγών που παρατηρήθηκαν στον χώρο της εκπαίδευσης (απομείωση κεντρικής εξουσίας, νεοφιλελευθερισμός, Νέα Δημόσια Διοίκηση, αποκέντρωση) και αποτέλεσε μέρος της παγκόσμιας ατζέντας για την αποτίμηση και τον σχεδιασμό των εθνικών εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων. Οι πολιτικές που βασίζονται στο σχολείο (school based) (αυτοαξιολόγηση, ενδοσχολική επιμόρφωση, δίκτυα εκπαιδευτικών και σχολείων) αποτελούν ουσιαστική διάσταση στον λόγο και τις πρακτικές των διεθνών οργανισμών για την εκπαιδευτική αξιολόγηση και συνδέθηκαν με τις νέες μορφές εκπαιδευτικής διακυβέρνησης, αξιολόγησης, επιμόρφωσης και επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών (Πασιάς, 2020).

Τις τελευταίες δεκαετίες, η αυτοαξιολόγηση των σχολείων συνδέθηκε άρρηκτα με τις έννοιες της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου, της σχολικής αποτελεσματικότητας και της σχολικής βελτίωσης (Kyriakides & Campbell, 2004; Charman & Sammons, 2013). Η αυτοαξιολόγηση αντιμετωπίστηκε ως μία σημαντική παράμετρος της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών συστημάτων, καθώς αφορά σε ουσιώδεις παραμέτρους και συνιστώσες του εκπαιδευτικού έργου στο σχολείο και επιδρά καταλυτικά σε ζητήματα όπως της σχολικής διακυβέρνησης, της βελτίωσης των μαθησιακών αποτελεσμάτων, της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών, καθώς και της εκπαιδευτικής και κοινωνικής λογοδοσίας (Eurydice, 2004; 2007; OECD, 2013; Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015, European Commission, 2020).

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται ότι οι κυβερνήσεις και οι φορείς χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής εστιάζουν όλο και περισσότερο στην ενδοσχολική αξιολόγηση (μαθητών, εκπαιδευτικών, διευθυντών και σχολείων) για την κριτική αποτίμηση της λειτουργίας και των αποτελεσμάτων των εκπαιδευτικών συστημάτων. Ως βασικοί παράγοντες που οδήγησαν στην αυξημένη χρήση της αυτοαξιολόγησης των σχολείων, μεταξύ άλλων, αναφέρονται:

- Η αυξημένη ζήτηση για αποτελεσματικότητα, ισότητα και ποιότητα στην εκπαίδευση για την αντιμετώπιση των οικονομικών και κοινωνικών προκλήσεων.
- Η τάση στην εκπαίδευση προς μεγαλύτερη αυτονομία των σχολείων, η οποία τροφοδοτεί την ανάγκη παρακολούθησης των επιδόσεων των σχολείων.

- Βελτιώσεις στην τεχνολογία της πληροφορικής, οι οποίες επιτρέπουν την ανάπτυξη τόσο μεγάλης κλίμακας, όσο και εξατομικευμένης αξιολόγησης των μαθητών και διευκολύνουν την ανταλλαγή και τη διαχείριση των δεδομένων.
- Μεγαλύτερη εξάρτηση από τα αποτελέσματα της αξιολόγησης για τη λήψη αποφάσεων που στηρίζονται σε δεδομένα OECD, 2013: 13).

Ο σύγχρονος λόγος και οι πρακτικές των διεθνών οργανισμών (ΕΕ, ΟΟΣΑ) έχουν επηρεάσει τα πεδία της εκπαιδευτικής αξιολόγησης και της αξιολόγησης του σχολείου. Ειδικότερα, μετά το 2000, έγινε εμφανής η επικράτηση της τεχνοκρατικής λογικής στον χώρο της εκπαιδευτικής αξιολόγησης και συνδέθηκε με έννοιες όπως τεχνοκρατία, πολιτικές των αριθμών, διεθνείς συγκριτικές αξιολογήσεις μεγάλης κλίμακας, διακυβέρνηση εξ αποστάσεως, κ.ά.). Οι εκπαιδευτικές πολιτικές των κρατών χαρακτηρίζονται από αυξημένη σημασία στους δείκτες και τα μετρήσιμα αποτελέσματα, τη δημιουργία εθνικών εκπαιδευτικών προτύπων (standards) και βάσεων δεδομένων και την αυξανόμενη εξάρτηση του σχεδιασμού από τα εκπαιδευτικά ποσοτικά δεδομένα (ό.π., pp.14-15).

Παρά τις υφιστάμενες διαφορές μεταξύ των κρατών, διαπιστώνονται ορισμένες κύριες τάσεις που χαρακτηρίζουν το πλαίσιο της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου και των σχολείων. Η εκπαιδευτική αξιολόγηση στα σχολικά συστήματα επεκτείνεται. Η εκπαιδευτική μέτρηση και η ανάπτυξη δεικτών αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη σημασία. Οι περισσότερες χώρες διαθέτουν πλέον εθνικές βάσεις δεδομένων για την εκπαίδευση και εκδίδουν εκπαιδευτικές στατιστικές και δείκτες. Η διεθνής συγκριτική αξιολόγηση γίνεται, επίσης, όλο και πιο συχνή και επηρεάζει τον εθνικό εκπαιδευτικό σχεδιασμό. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης χρησιμοποιούνται σε μεγαλύτερο βαθμό και με μεγαλύτερη ποικιλία. Τα εκπαιδευτικά συστήματα δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη μέτρηση των επιδόσεων των μαθητών και σε συγκρίσεις σε τοπικό και εθνικό επίπεδο μεταξύ σχολείων και περιφερειών (ό.π., pp.18-20). Η λογοδοσία ως σκοπός της αξιολόγησης των σχολείων αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία. Η σχολική αξιολόγηση επικεντρώνεται σε βασικές διαδικασίες όπως η διδασκαλία και η μάθηση, η σχολική ηγεσία, η εκπαιδευτική διοίκηση, το σχολικό περιβάλλον και η διαχείριση των ανθρώπινων πόρων. Αυτό γίνεται σε συνδυασμό με την ανάλυση των αποτελεσμάτων των μαθητών, τόσο των επιτευγμάτων/προόδου των μαθητών όσο και στα ζητήματα της ισότητας των ευκαιριών των μαθητών. Λαμβάνονται, επίσης, υπόψη οι εισροές, οι υποδομές, η χρηματοδότηση και τα χαρακτηριστικά του ανθρώπινου δυναμικού (ό.π., pp.374-375).

Στον ευρωπαϊκό χώρο, η σύνδεση της αξιολόγησης με την βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης αποτελεί βασικό μέλημα των πολιτικών για την εκπαίδευση, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015:7). Η ανάγκη για ανάπτυξη πολιτικών και συστημάτων που αποσκοπούν στη διασφάλιση και βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης έχει αναγνωριστεί ευρέως σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Συμβούλιο της ΕΕ, 2014).

Η καθιέρωση της αξιολόγησης των σχολείων ως διαδεδομένη πρακτική για την αποτίμηση και βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης στις χώρες της Ευρώπης συνδέθηκε με τις πολιτικές αποκέντρωσης του εκπαιδευτικού συστήματος και την ενίσχυση της αυτονομίας των σχολείων (Eurydice, 2007). Η βαρύτητα που δίδεται στην αξιολόγηση των σχολείων διαφέρει από χώρα σε χώρα. Κάθε χώρα, μάλιστα, αναπτύσσει το δικό της πλαίσιο αξιολόγησης, με διαφορετικά σημεία εστίασης. Η αύξηση της αυτονομίας των σχολείων είχε ως αποτέλεσμα οι τοπικές αρχές και τα σχολεία να καταστούν βασικοί παράγοντες της πολιτικής για την αξιολόγηση και να αναλαμβάνουν την ευθύνη κατάρτισης στρατηγικών σχεδίων για τη βελτίωση και περαιτέρω ανάπτυξη της παρεχόμενης εκπαίδευσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015:14).

Η αξιολόγηση των σχολείων αποτελεί διαδεδομένη προσέγγιση που χρησιμοποιείται για τη διασφάλιση της ποιότητας σε όλη την Ευρώπη. Σε 26 χώρες διενεργείται τόσο εξωτερική όσο και εσωτερική αξιολόγηση των σχολείων. Η αξιολόγηση των σχολείων έχει ως στόχο την παρακολούθηση ή τη βελτίωση της ποιότητας του σχολείου ως σύνολο, αφορά σε ένα ευρύ φάσμα σχολικών δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της διδασκαλίας και της μάθησης, ή/και σε όλες τις πτυχές της διοίκησης του σχολείου (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015:7). Η αξιολόγηση των σχολείων αποτελεί μία εκ των διαφόρων μεθόδων διασφάλισης της ποιότητας, που συχνά συνυπάρχει με άλλες προσεγγίσεις, όπως η αξιολόγηση δομών και υπηρεσιών, οι επιδόσεις των μαθητών, η παρακολούθηση ολόκληρου του εκπαιδευτικού συστήματος ή η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών (ό.π., σ.7).

Ορισμένα από τα βασικά σημεία που χαρακτηρίζουν την αξιολόγηση των σχολείων στον ευρωπαϊκό χώρο είναι τα ακόλουθα:

Η εξωτερική αξιολόγηση των σχολείων, αποτελεί την ευρέως χρησιμοποιούμενη προσέγγιση για τη διασφάλιση της ποιότητας και διεξάγεται με κεντρικού επιπέδου επιθεώρηση. Σε 27 από τα 31 εκπαιδευτικά συστήματα όπου διενεργείται εξωτερική αξιολόγηση των σχολείων, η υλοποίηση αυτής υπάγεται σε έναν κεντρικό/άνωτατο φορέα (ό.π., σ. 8). Συχνά παρατηρείται υψηλός βαθμός τυποποίησης των κριτηρίων εξωτερικής αξιολόγησης. Οι δια-

δικασίες αξιολόγησης των σχολείων παρουσιάζουν αρκετά μεγάλη ομοιογένεια και τα πορίσματα της αξιολόγησης αποκαλύπτουν τις διαφορετικές αντιλήψεις όσον αφορά στην υποχρέωση λογοδοσίας των σχολείων (ό.π., σ. 8-9).

Κατά τα δέκα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί οι προσδοκίες για την εσωτερική αξιολόγηση των σχολείων στην Ευρώπη. Οι ισχύοντες κεντρικοί/ανώτατοι κανονισμοί προβλέπουν την υποχρεωτική εσωτερική αξιολόγηση σε 27 εκπαιδευτικά συστήματα. Οι κεντρικοί/ανώτατοι κανονισμοί όλων των χωρών προβλέπουν, σε διαφορετικό βαθμό, τη διενέργεια εσωτερικών αξιολογήσεων. Όλες σχεδόν οι χώρες διαθέτουν υποστηρικτικά μέτρα και εργαλεία για την εσωτερική αξιολόγηση (ό.π., σ.10).

Η σχέση μεταξύ εξωτερικής και εσωτερικής αξιολόγησης είναι συμπληρωματική. Σε 31 εκπαιδευτικά συστήματα, τα σχολεία διενεργούν εσωτερικές αξιολογήσεις και παράλληλα εξετάζονται από εξωτερικούς αξιολογητές. Συνήθης μορφή αλληλεξάρτησης μεταξύ των δύο διαδικασιών είναι η χρήση των πορισμάτων της εσωτερικής αξιολόγησης κατά την εξωτερική αξιολόγηση. Στα δύο τρίτα των εκπαιδευτικών συστημάτων, όπου η εξωτερική και η εσωτερική αξιολόγηση συνυπάρχουν, τα πορίσματα της εσωτερικής αξιολόγησης αποτελούν μέρος των πληροφοριών που αναλύονται κατά τη διάρκεια του προκαταρκτικού σταδίου της εξωτερικής αξιολόγησης (ό.π., σ.11-12).

Το 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε μια έκθεση της Ομάδας Εργασίας «Σχολεία» η οποία διερεύνησε, στην περίοδο 2018-20, τη διακυβέρνηση των σχολικών εκπαιδευτικών συστημάτων για τη στήριξη της υψηλής ποιότητας εκπαίδευσης στις χώρες της ΕΕ. Η έκθεση περιλαμβάνει πρόσφατα ερευνητικά ευρήματα και παραδείγματα ανάπτυξης πολιτικής σε διάφορες χώρες με σκοπό να αξιοποιηθούν από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής για να υποστηρίξουν την αυτοαξιολόγηση των σχολείων ως βασικό μηχανισμό για την ανάπτυξη και τη βελτίωση της ποιότητας στα σχολεία (European Commission, 2020).

Η έκθεση αναφέρει ότι η αυτοαξιολόγηση των σχολείων έχει αναδειχθεί σε βασικό μηχανισμό υποστήριξης της ανάπτυξης των σχολείων και οι βελτιώσεις που προκύπτουν από την αυτοαξιολόγηση του σχολείου εντοπίζονται συνήθως στους ακόλουθους τομείς:

- Αναστοχασμός σχετικά με την ποιότητα του σχολείου και τις προθέσεις βελτίωσης
- Επίδραση στη βελτίωση του σχολείου όταν τα σχολεία εφαρμόζουν μια σειρά στρατηγικών βελτίωσης με βάση τις προτεραιότητες που καθορίζουν τα ίδια.
- Επίδραση στις διδακτικές πρακτικές

- Επίδραση στην επίδοση των μαθητών
- Επίδραση στα μη ακαδημαϊκά αποτελέσματα (ό.π., p.6).

Η έκθεση αποτελείται από διάφορα κεφάλαια που αναφέρονται στη σύνδεση της αυτοαξιολόγησης με την εξωτερική αξιολόγηση, τις εθνικές και διεθνείς αξιολογήσεις των μαθητών. Στο κεφάλαιο που αφορά στις προϋποθέσεις που πρέπει να υπάρχουν για να εφαρμοστεί μια ουσιαστική αυτοαξιολόγηση του σχολείου, αναφέρονται οι ακόλουθες:

1. Καθορισμός, από κοινού με όλους τους βασικούς ενδιαφερόμενους, ενός μακροπρόθεσμου μελλοντικού οράματος για την εκπαίδευση
2. Διασφάλιση της συνοχής των πολιτικών διασφάλισης της ποιότητας, καθώς και της συνοχής των πολιτικών διασφάλισης της ποιότητας με τις ευρύτερες εκπαιδευτικές πολιτικές
3. Ευαισθητοποίηση και παρακίνηση της σχολικής κοινότητας σχετικά με τον ρόλο της σχολικής αυτοαξιολόγησης και τη σημασία της χρήσης στοιχείων για τη βελτίωση
4. Επένδυση στην ανάπτυξη ικανοτήτων για την αξιολόγηση όλων των βασικών παραγόντων σε κάθε επίπεδο του σχολικού εκπαιδευτικού συστήματος.
5. Υποστήριξη της ευρείας συμμετοχής των ενδιαφερομένων στις διαδικασίες διασφάλισης της ποιότητας και διασφάλιση της σαφήνειας των προσδοκιών, των ρόλων και των αρμοδιοτήτων
6. Προώθηση της συνεργασίας στα σχολεία, των σχολικών δικτύων και της συνεργασίας με ευρύτερες κοινότητες, συμπεριλαμβανομένων των ερευνητών
7. Παροχή εργαλείων, κατευθυντήριων γραμμών και προσεγγίσεων για τη σχολική αυτοαξιολόγηση
8. Διάθεση επαρκών πόρων για την υποστήριξη της σχολικής αυτοαξιολόγησης (ό.π., p.10).

4.2. Η αυτοαξιολόγηση του σχολείου στην Ελλάδα και οι απόπειρες θέσμισής της

Η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και των εκπαιδευτικών αποτέλεσαν πεδία αιχμής των εκπαιδευτικών πολιτικών και πεδία διαρκούς αντιπαράθεσης της πολιτείας με τις εκπαιδευτικές ομοσπονδίες από τις αρχές της δεκαετίας του '80. Οι απόπειρες θέσμισης της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου μέσω νομοθετικών ρυθμίσεων υπήρξαν συνεχείς από όλες σχεδόν τις κυβερνήσεις της μεταπολίτευσης. Παρέμειναν, όμως, στο συμβολικό επίπεδο